

ВТУ „СВ.СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“
ФИЛОЛОГИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ
КАТЕДРА „ГЕРМАНИСТИКА И НИДЕРЛАНДИСТИКА“

ДОЦ. Д-Р РАЛИЦА СТЕФАНОВА
ИВАНОВА

СТАНОВИЩЕ

за дисертационния труд на
Ева Николаева Пацовска-Иванова

редовен докторант към
катедра *Германистика и скандинавистика*,
СУ „Св.Климент Охридски ”

на тема: „Мотивът за Одисей и неговите трансформации: мит и наратив в немската следвоенна литература”

представен за присъждане на образователната и научна степен „доктор”

Област на висшето образование 2. Хуманитарни науки

Професионално направление 2.1. Филология,

Научна специалност: Немскоезична литература

(1) Данни за дисертанта: Ева Николаева Пацовска-Иванова е завършила специалност „Немска филология” в СУ „Св. Климент Охридски”. От 2015 г. до настоящия момент е редовен докторант по немскоезична литература към катедра *Германистика и скандинавистика* на СУ „Св. Климент Охридски” – заповед за зачисляване: РД20-339/06.02.2015 г. Отчислена е от докторантура с право на защита със заповед РД20-515 от 06.03.2018 г.

(2) Данни за конкурса: Представената документация показва убедително, че кандидатурата отговаря на законовите изисквания и на Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Климент Охридски” и че процедурата е спазена.

(3) Данни за дисертацията, научните приноси и автореферата:

Дисертационният труд на Ева Николаева Пацовска-Иванова „Мотивът за Одисей и неговите трансформации: мит и наратив в немската следвоенна литература” е с обем от 291 страници и библиография от 98 заглавия (от тях 12 онлайн-източника). Състои

се от увод, три теоретични глави, екскурс, четири аналитични глави, заключение, библиография, приложения с графики, онагледяващи представените в аналитичната част наратологични модели и резюме на получените резултати. Тя е написана на отличен немски език и отговаря на всички стандарти на академичното писане.

Предмет на изследване са четири произведения на германски автори, написани в периода 1947-1957 година – разказът „Одисей и свинете или досадата от цивилизацията” на Лион Фойхтвагнер, романът „Шеста песен” на Ернст Шнабел, романът „Завещанието на Одисей” на Валтер Йенс и романът „Некия. Разказ на един оцелял” на Ханс Ерих Носак. Последователността на разглежданите произведения не произтича от хронологията на тяхното възникване, а от нарастващата комплексност на наратологичната им структура, с което докторантката още в самото начало заявява, а впоследствие и убедително доказва, амбицията си за задълбочен литературоведски анализ.

Уводната част убедително аргументира **избора на темата** – мотива за Одисей и неговите трансформации в немската следвоенна литература –, като се проследява генезисът на образа на Одисей от Омировата „Одисея” през различните му интерпретации при Софокъл, Еврипид, Цецерон, Пиндар, Данте Алигери, Ханс Закс, Шекспир, Лудвиг Холберг, Станислав Виспянски до Джеймс Джойс, Рилке, Брехт, Кафка и Кристоф Рансмайер. Целта на този обзор е да отсее онези константни характеристики на образа, които обуславят неговата непреходност и архетипен потенциал. Докторантката показва детайлно познаване на широк текстови корпус, разделен на две групи – трудове, които изследват рецепцията на Одисей в голям времеви отрязък (Уилям Станфорд и Валтер Йенс), и такива, които се концентрират върху литературните му трансформации от началото на 20 век (Рихард Матцих) както и в изгнанническата и следвоенна литература (Теодор Циолковски, Михаела Щребл, Гюнтер Хенцшел, Йесика Реш и др.). Чрез прецизно и критично съпоставяне на многобройните литературни превъплъщения на героя, разгледани в горепосочените трудове, изкрystalизира един почти напълно неизследван аспект от Одисеевата същност – ролята му на разказвач, която докторантката поставя в центъра на изследването си. **Целта на дисертацията** е ясно формулирана: „да открие ролята на Одисей като разказвач в немската следвоенна проза и да проследи взаимовръзките между заимстването на митологичния мотив за героя и наратологичните подходи в разглежданите текстове, а също така и тяхната културноисторическа обусловеност”.

За постигането на тази комплексна цел докторант Пацовска си служи с

теоретичен апарат, съставен от три компонента – наратологични концепции, митологични теории и интертекстуални техники. За основа на анализа на наратологичната структура тя приема разработения от Жерар Женет в „Дискурс на разказа” и „Нов дискурс на разказа” понятиен апарат, като прецизно назовава и обяснява термините, с които ще си служи. Положително впечатление прави фактът, че докторантката компенсаторно заменя спорни термини от наратологичната теория на Женет (метаразказ и метаметаразказ) с алтернативни такива (понятието „ниво”, въведено от Волф Шмид) и разширява базовия терминологичен апарат със заемки от други съвременни наратологични теории – „Въведение в наратологичния анализ” на Зилке Лан и Ян Кристоф Майстер – или с базираните на образа на Одисей теоретични постановки на Цветан Тодоров относно двойствената роля на разказа – „като акт на себеоткриване и като средство за тематизиране на проблема за истинността”. Тъй като става въпрос за теории, приложени към текстови корпус, възникнал на по-ранен етап от тях, избраният от докторант Пацовска подход е иновативен и позволява нов поглед към анализиранияте творби с цел тяхната реактуализация в съвременен контекст. Тази цел е напълно постигната.

Вторият теоретичен сегмент включва различни теории на мита от Ханс Блуменберг, Ернст Касирер, Ханс-Петер Пройсер, Курт Хюбнер, Теодор Циолковски, Кристиан Хорн, Карл Карени, Одо Марквард и Клод Леви-Срос, на базата на които докторантката експлицира три негови аспекта:

- мита като специфичен начин на мислене със своя собствена логика;
- наративния потенциал на мита, ситуиран на границата между измислица и истина;
- вариативност на мита и способността му да се развива и автономизира.

Третият сегмент визира явлението „интертекстуалност” в тесния смисъл на взаимнообвързаност между отделни конкретни текстове, като се изхожда от основополагащия труд на Жерар Женет „Палимпсести”. И тук, както в предишните подглави, докторантката проявява гъвкавост при боравенето с теоретичния материал, надграждайки използваната от Женет метафора за палимпсеста с идеята за паралелно съществуващите преписи на един изходен базов текст (в случая Омировата „Одисея”).

Изключително прецизно е описана **структурата на дисертацията**. Наред с уводната първа глава, която въвежда спецификите в образа на Одисей, и теоретичната втора преди да пристъпи към аналитичната част докторант Пацовска представя в отделна трета глава обзор на културноисторическия контекст, в който възникват предвидените

за анализ творби, а също и кратък екскурс, представящ наратологичните особености на Омировата „Одисея” като изходен текст. Следват четири аналитични глави с общ обем около 200 с., в които се следва еднотипен модел на изложението – портрет, маркиращ житейско-творческия път и естетическите характеристики на поетиката на съответния автор, резюме на анализираната творба, анализ на заимстваните митологични мотиви и на интертекстуалната връзка с Омировия епос и детайлно разработване на наративната структура, онагледено с приложени графики.

Основният принос на аналитичната част от дисертацията се състои в модерния прочит на четирите романа. Докторант Пацовска си служи с двустепенен подход в изложението – първо изследва модификацията на заетите митологични мотиви и след това пристъпва към анализа на комплексната наративна структура на произведенията, като по този начин успява ясно да открие иновативните моменти в нея и произтичащите от тях нови логически взаимосвързки при интерпретацията на мита за Одисей. Това става видно още в първата аналитична глава, където тя прави дързък паралел с есето на френския постструктуралист Роланд Барт „Смъртта на автора”, експлицирайки двукратната роля на повествователя в романа на Лион Фойхтвангер да реконструира и конструира истории едновременно и подчертавайки еманципацията на разказаната история от нейния автор в полза на рецептивния процес. Отлична литературоведска компетентност се демонстрира и при интерпретацията на разказваческия глас. Проследяват се различните му проявления в романа на Ернст Шнабел – като екстрадиегетично-хетерогетичен и екстрадиегетично-хомодиегетичен повествовател –, които отразяват кризата на личността от следвоенния период. Обръща се внимание на силно разработената фигура на единствения разказвач в романа на Валтер Йенс, като по този начин се демонстрира пластичното доразвиване на образа на Одисей на границата между демитологизация и ремитологизация. С голяма вещина са открити и различните фокални фигури в романа на Ханс Ерих Носак както и заимстваните формални характеристики на мита за Одисей и съчетаването му с този за Орест.

Отправна точка и ориентир при анализа на четирите романа са естетическите възгледи на авторите. Те са представени обстойно във въвеждащите всяка аналитична глава биографични портрети, изградени на базата на сериозни изследвания – поетологични студии, монографии и биографии. Чрез тези авторски профили неексплицитно се поставя въпросът за ролята на интелектуалния капацитет за преодоляването на всякакви идеологически догми и за пораждането на нестандартни

творчески решения. Дисертацията показва как високата степен на образованост на четиримата автори обуславя тяхната силно критична позиция, облечена в митологичен сюжет и канализирана в полза на реформиране на статуквото. Разнищен е един от основните спорове на следвоенната литературна сцена в Германия – този между автори-емигранти и такива, останали и творили по време на националсоциалистическия режим в Германия. В него като че ли превес взема първата група автори – не на последно място заради безспорните авторитети, включили се в дебата – например Томас Ман с непримиримата му позиция и унищожителна критика по отношение на т.нар. „вътрешна емиграция”. Докторант Пацовска хвърля нова светлина върху този спор, експлицирайки недоверието на Ханс Ерих Носак към моралния стожер на авторите-емигранти Томас Ман и демонстрирайки как и четирите представени в дисертацията авторски поетички на практика излизат от матрицата на този дебат и не могат да бъдат строго причислени към точно определено литературно течение. Лион Фойхтвангер не се вписва напълно в рамката на типичния автор-емигрант (с леви убеждения и еврейски произход), следващ неизменно бъдещи прогресивни тенденции (характерни за *Neue Sachlichkeit*). Ернст Шнабел пък се явява не съвсем типичен представител на „вътрешната емиграция”, тъй като след войната възприема лаконичния, изчистен и реалистичен стил на т.нар. *Kahlschlag*, повлиян от американския следвоенен кратък разказ (*Shortstory*). Подобен е и случаят с Валтер Йенс (само че в обратна посока), при когото първоначално се наблюдава следване на американските прототипи, което впоследствие се измества от една по-различна естетика с богат, образен език. При Ханс Ерих Носак като на пръв поглед най-типичен представител на „вътрешната емиграция” дистанцирането от чуждестранните модели достига своя апогей, като и при него обаче се забелязва „гравитиране между похвати на описание [характерно за *Kahlschlag*] и трансцендиране”. Докторант Пацовска разгръща широк спектър от нюансите на следвоенната литературна сцена, отгласвайки се от обичайните категоризации, на базата на които гради собствени многопластови конструкции.

Другата много силна страна на дисертацията е поставянето на акцента върху ролята на Одисей като разказвач. Тя е много актуална и в съвременната немскоезична литература – тук визирам поетологичните есета на Улрике Дрезнер „Zauber im Zoo” от 2007 г., които са продължение на голяма част от констатираните модификации на мита за Одисей в следвоенната литература. Именно разказвайки героят легитимира своята идентичност. Много по-съществено е обаче обвързването на ролята му на разказвач с

тази на възвръщенеца (Heimkehrer), от което при Дрезнер следва реактуализация на многократно дискредитираната и затова силно табуизирана в немската литература след 1945 година тема за родината (Heimatsdiskurs). Присъствието и на двата мотива в разгледаните произведения поставя въпроса дали тази реактуализация не е започнала, макар и не така експлицитно, на много по-ранен етап.

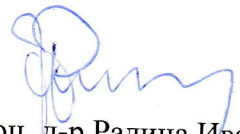
Изводите са изложени точно и последователно. На места са доста обстоятелни и частично повтарят част от аргументацията в изложението, но това лесно би могло да се коригира при предпечатната подготовка. Библиографската част се състои предимно от заглавия на немски език.

Авторефератът отразява точно структурата, съдържанието, анализа и получените резултати, като по този начин изпълнява основното си предназначение.

(4) Публикации и участия в научни форуми: Ева Николаева Пацовска-Иванова отчита 5 свои публикации, 3 от които са свързани пряко с темата на дисертацията. Четири от представените разработки произтичат от изнесени научни доклади на различни национални и международни форуми – 2 конференции за нехабилитирани преподаватели и докторанти във Факултета по класически и нови филологии на СУ (през 2015 и 2017 г.), и 2 международни – едната организирана от Съюза на германистите в България и по линия на сътрудничеството на СУ с университета в Хамбург през 2017 г., другата от Регионална библиотека „Любен Каравелов” в гр. Русе през същата година.

(5) Заключение: Представеният дисертационен труд е задълбочено изследване по актуална тематика и притежава всички необходими качества за един дисертационен текст за присъждане на научната степен доктор. С пълна убеденост предлагам на уважаемото научно жури да присъди на Ева Николаева Пацовска-Иванова образователната и научна степен **доктор** в област на висше образование 2. Хуманитарни науки, Професионално направление 2.1. Филология, Научна специалност: Немскоезична литература.

26.12.2019 г.
Велико Търново

доц. д-р Ралица Иванова
Катедра *Германистика и нидерландистика*
ВТУ „Св. Св. Кирил и Методий”